

Ryszard Brykowski, Witold Straus

Oddział Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w Warszawie w latach 1976-1977

Ochrona Zabytków 31/2 (121), 133-134

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI OCHRONY ZABYTKÓW ODDZIAŁU WARSZAWSKIEGO SHS W LATACH 1975—1977*

W okresie 1975—1977 ważnym wydarzeniem w działalności Komisji Ochrony Zabytków Oddziału Warszawskiego SHS było spotkanie jej członków w dniu 17 marca 1975 r. z posłem na Sejm Bohdanem Czeszko. Na spotkaniu tym omówiono szczegółowo wiele zagadnień związanych z ochroną zabytków ówczesnego województwa warszawskiego (przed wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego) oraz zgłoszono liczne dezycje. Jednym z najdonioślejszych osiągnięć Komisji Ochrony Zabytków było powołanie w 1976 r. z jej inicjatywy tzw. Międzystowarzyszeniowej Komisji Porozumiewawczej ds. Ochrony Zabytków, składającej się z przedstawicieli Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, Stowarzyszenia Architektów Polskich, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Towarzystwa Przyjaciół Warszawy, Towarzystwa Urbanistów Polskich, Zrzeszenia Polskich Artystów Plastyków. Międzystowarzyszeniowa Komisja Porozumiewawcza, zajmując się problemami ochrony zabytków na terenie stolicy (m.in. projektami zabudowy placów warszawskich, ze szczególnym uwzględnieniem placu Zwycięstwa, oraz sprawą rozbiórki kamienicy przy ul. Koszykowej — naprzeciw gmachu Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej), doszła do wniosku, że tylko skoordynowana akcja może mieć widoki na powodzenie. Dlatego też doprowadzono do powstania w dniu 21 czerwca 1976 r. Warszawskiego Oddziału Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, jako pierwszego Oddziału TOnZ w kraju. W skład Zarządu TOnZ i jego Komisji Rewizyjnej weszło 5 członków Oddziału Warszawskiego SHS. Do spraw interwencyjnych, którymi zajmowała się Komisja Ochrony Zabytków SHS, zaliczyć należy uzyskanie anulowania decy-

zji w sprawie rozbiórki kamienic przy ul. Polnej nr 40, Wilczej nr 66 i Alei I Armii WP nr 9. W marcu 1977 r. powiadomiono Komisję Ochrony Zabytków przy ZG SHS o planowanej rozbiórce kilkunastu tysięcy obiektów budownictwa wiejskiego, wśród których mogły znaleźć się również zabytki. Dzięki interwencji Komisji Generalny Konserwator Zabytków dr Bogdan Rymaszewski polecił wszystkim wojewódzkim konserwatorom zwrócić szczególną uwagę na planowaną akcję i zabezpieczyć obiekty zabytkowe. Dwa zebrania otwarte Komisji poświęcono w 1976 r. przedyskutowaniu projektu zabudowy Kazimierza nad Wisłą. Przedstawiciel Komisji przedstawił stanowisko jej członków w sprawie zabudowy placu Zwycięstwa na zebraniu dyskusyjnym (kwiecień 1977) zorganizowanym przez Towarzystwo Przyjaciół Warszawy i Warszawski Oddział TOnZ, na którym rozważano sprawę odbudowy bryły d. pałacu Saskiego według stanu sprzed 1939 r.

W okresie sprawozdawczym stały przedstawiciel Komisji dr Aldona Bartczakowa brała udział w pracach Zespołu Naukowo-Historycznego Społecznego Komitetu Opieki nad Powązkami, działającego w ramach TOnZ. Ponadto dr Ryszard Brykowski, jako przedstawiciel Komisji Ochrony Zabytków, brał udział we wstępnej fazie prac (opracowując m.in. w 1976 r. konspekt) przy *Wystawie ochrony zabytków w Państwowych Przedsiębiorstwach Gospodarki Rolnej*, która została otwarta w czerwcu 1977 r. w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie.

W związku z 70 rocznicą założenia w Warszawie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, z inicjatywy Komisji a przy poparciu i pomocy finansowej Konserwatora Zabytków M. St. Warszawy dra Lecha

Krzyżanowskiego, wmurowana została w portalu dawnej siedziby TOnZP (kamienica Baryczków na Rynku Starego Miasta) tablica pamiątkowa; autorem projektu tablicy był inż. arch. mgr Mieczysław Samborski. Członkowie Komisji Ochrony Zabytków oraz Grona Konserwatorów brali udział w przygotowaniu uroczystego posiedzenia Oddziału Warszawskiego SHS i Warszawskiego Oddziału TOnZ poświęconego 70-leciu założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości; posiedzenie odbyło się w dniu 21 października 1977 r. w Starej Pomarańczarni w Łazienkach.

Nie wszystkie jednak akcje podejmowane przez Komisję Ochrony Zabytków udało się zrealizować. Prowadzone od kilku lat rozmowy z Redakcją PWN w sprawie serii wydawniczej „Mazoviana” (poświęconej zabytkom Mazowsza w jego historycznych granicach) zdają się nie mieć szans na pozytywne załatwienie. Podobnie od lat nie można doprowadzić do zakończenia sprawy oznakowania tablicami informacyjnymi zabytków Warszawy, pomimo iż wszystkie zainteresowane tym instytucje nie mają zastrzeżeń dla podjętej inicjatywy.

W skład Komisji wchodzi 10 osób: przewodniczący — dr Aldona Bartczakowa (od połowy 1975 r., poprzednio doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk), członkowie — dr Ryszard Brykowski, mgr Michał Gradowski, mgr Stanisław Hiż, doc. dr hab. Tadeusz Jaroszewski, mgr Barbara Kaczyńska-Januszkiewicz, mgr Maria Kozińska, doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk, mgr Hanna Krzyżanowska, dr Andrzej Olszewski.

Aldona Bartczakowa
Ryszard Brykowski

* O wcześniejszej działalności Komisji zob.: J. Kowalczyk, *Powołanie Komisji Ochrony Zabytków przez warszawskich historyków sztuki*, „Ochrona Zabytków”, XXV, nr 2, 1972, s. 124;

T e n ż e, *Działalność Komisji Ochrony Zabytków Warszawskich Historyków Sztuki w 1972 r.*, „Ochrona Zabytków”, XXVI, nr 2, 1973, s. 144—147; T e n ż e, *Komisja Ochrony Zabytków*

i Grona Konserwatorów przy Oddziale Warszawskim SHS, „Ochrona Zabytków”, XXVIII, nr 3—4, 1975, s. 270—271.

ODDZIAŁ TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WARSZAWIE W LATACH 1976—1977

W dniu 21 czerwca 1976 r. w siedzibie Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Warszawie — prawie dokładnie w 70 rocznicę założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości — z inicjatywy tzw. Międzystowarzyszeniowej Komisji Porozumiewawczej ds. Ochrony Zabytków¹ odbyło się pierwsze zebranie Warszawskiego Od-

działu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. W ten sposób zrealizowany został od dawna wysuwany postulat stworzenia trwałych form organizacyjnych dla rozproszonych dotąd inicjatyw w zakresie społecznej ochrony narodowych dóbr kultury, tym bardziej że społeczna ochrona zabytków w naszym kraju ma swą długą i piękną tradycję, sięgającą ubiegłego stulecia.

W grudniu 1976 r., nawiązując do tradycji TOnZP, Oddział Warszawski wydał ulotkę

programową skierowaną *Do wszystkich miłośników zabytków*, której motywem przewodnim stało się podstawowe założenie z uchwalonej przez Sejm PRL ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. *O ochronie dóbr kultury i o muzeach*, głoszące, że „*Ochrona dóbr kultury, stanowiących dorobek myśli i pracy wielu pokoleń, jest obowiązkiem Państwa i powinnością jego obywateli*”. W ciągu pierwszego roku pracy, gdy Warszawski Oddział TOnZ był jedynym w kraju oddziałem Towarzystwa, Zarząd

¹ Zob. wyżej *Działalność Komisji Ochrony Zabytków Oddziału Warszawskiego SHS w latach 1975—1977*.

Oddział² inicjował wiele działań programowo-organizacyjnych. W ścisłej współpracy z Zarządem Głównym TONZ opracowano m.in. *Założenia programowe Towarzystwa Opieki nad Zabytkami* oraz wzór legitymacji członkowskiej. Również z inicjatywy Zarządu Oddziału przygotowano pismo w sprawie przestrzegania ustawy *O ochronie dóbr kultury i o muzeach*, które Zarząd Główny TONZ wystosował do Prokuratora Generalnego PRL. Kolejne pismo w sprawie roztoczenia specjalnej opieki nad zabytkami w czasie prac porządkowych w gminach i miastach zostało wystosowane z inicjatywy Warszawskiego Oddziału TONZ przez Generalnego Konserwatora Zabytków — do ministra administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska.

W 1977 r. Zarząd Oddziału TONZ w Warszawie interweniował w kilku konkretnych sprawach, m.in. w sprawie wstrzymania robót przy Al. I Armii WP nr 9 projektu arch. Stefana Szyllera, remontu dworów w Milanówku, Tułowicach, Strzyżewie, Zegrzynku (dom Jerzego Szaniawskiego) oraz „Domu nad łąkami” w Wołominie.

Zarząd Oddziału wiele uwagi przykładał do współpracy z innymi stowarzyszeniami, przede wszystkim z „członkami założycielami”. Współpraca ta od początku układała się pozytywnie, a zwłaszcza niezwykle aktywnie z Towarzystwem Przyjaciół Warszawy w dziedzinie ochrony centrum miasta i zabytkowych cmentarzy. Coraz ściślejsza jest też współpraca z Komisją Społecznych Opiekunów Zabytków PTTK. Wspólnie z tymi organizacjami oraz Konserwatorem Zabytków M.St. Warszawy zorganizowano zebranie dyskusyjne, połączone z prelekcją architektów projektantów, poświęcone ochronie założenia architektoniczno-urbanistycznego placu Zwycięstwa. Uczestnicy spotkania wypowiedzieli się za odbudową bryły budynku d. Sztabu Generalnego (wraz z kolumnadą), który przeznaczony byłby na Muzeum Wojska Polskiego.

We współpracy z Zarządem Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki (oraz jego Komisją Ochrony Zabytków i Gronem Konserwatorów) w dniu 21 października 1977 r. zorganizowano uroczyste zebranie w Starej Pomarańczarni w Łazienkach, poświęcone 70-leciu założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości³.

Należy też podkreślić coraz ściślejszą i coraz bardziej harmonijną współpracę pomiędzy Konserwatorem Zabytków M.St. Warszawy a Zarządem Oddziału TONZ w Warszawie; czterech członków Oddziału wchodzi w skład Stołecznej Rady Ochrony Dóbr Kultury (doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk, dr hab. Marek Kwiatkowski, dr Andrzej Olszewski i mgr Witold Straus). W dniu 18 kwietnia 1977 r. w Starej Pomarańczarni w Łazienkach odbyło się pierwsze spotkanie członków Oddziału z jego Zarządem, na którym m.in. szeroko omówiono założenia programowe Towarzystwa oraz kierunki działania Oddziału; w zebraniu wzięło udział 130 osób.

Zarząd Oddziału dopracował się pewnych form działalności organizacyjnej, których spopularyzowanie może okazać się przydatne dla innych oddziałów Towarzystwa, rozpoczynających dopiero pracę.

W maju i czerwcu 1977 r. utworzono pięć następujących zespołów problemowych: zespół konserwatorsko-interwencyjny (koordynatorzy: Janina Zagalowa i Maciej Wawrzewski), zespół popularyzatorski (koordynatorzy: Małgorzata Walarowska), zespół imprezowy (koordynatorzy: Halina Bujalska-Kleyn i Jerzy Kleyn), zespół wystawienniczy (koordynatorzy: Zofia Baranowicz i Hanna Trojańska) oraz zespół historyczno-dokumentacyjny (koordynatorzy: Halina Rustowska i Stanisław Hiż). Ponadto w skład Oddziału wchodzi Społeczny Komitet Opieki nad Starymi Powązkami pod przewodnictwem red. Jerzego Waldorffa. O niektórych akcjach podejmowanych przez zespoły, zwłaszcza konserwatorsko-interwencyjny i imprezowy, była

już mowa. Wspomnieć natomiast należy o nawiązaniu przez zespół popularyzatorski stałych kontaktów z prasą, radiem i telewizją, zainicjowaniu kilkunastu informacji o działalności TONZ w środkach masowego przekazu oraz kilku artykułów prasowych, a także rozpoczęciu akcji odczytowej⁴. Z kolei zespół wystawienniczy zorganizował w niezmiernie krótkim czasie wystawę poświęconą działalności TONZP w latach 1906—1939, która była ekspozowana w Starej Pomarańczarni w Łazienkach z okazji uroczystości 70-lecia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Ponadto zespół imprezowy zorganizował w listopadzie 1977 r. dla aktywu zespołów problemowych jednodniową wycieczkę po zabytkach stołecznego województwa warszawskiego, ze szczególnym uwzględnieniem rejonu Piaseczna, Góry Kalwarii i Czerska.

Społeczny Komitet Opieki nad Starymi Powązkami zorganizował w dniu 10 października 1977 r. w Starej Pomarańczarni w Łazienkach prelekcję *O dziejach cmentarza i jego ratowaniu*. Wieczór ten z uwagi na bardzo duże zainteresowanie wśród warszawiaków powtórzony został dnia 25 października 1977 r. w sali Muzeum Narodowego. Analogicznie jak w 1976 r. w dniu Święta Zmarłych Komitet zorganizował kwestę na konserwację zabytkowego cmentarza.

Drugą formą bezpośredniego kontaktu Zarządu Oddziału z członkami jest wydawany na powielacz „Komunikat” Oddziału (nr 1 ukazał się z datą 1 września 1977 r.), który zawiera informacje bieżące oraz wiadomości z życia Oddziału i poszczególnych zespołów problemowych.

Na dzień 31 grudnia 1977 r. liczba członków Oddziału wynosiła 563 osoby, wydano 378 legitymacji członkowskich, odbyło się w ciągu 1976 i 1977 r. dziesięć zebrań Zarządu Oddziału, w tym dwa z udziałem aktywu zespołów problemowych.

Ryszard Brykowski
Witold Straus

² W skład Zarządu Oddziału TONZ w Warszawie weszli: przewodniczący — dr hab. Marek Kwiatkowski, wiceprzewodniczący — mgr Witold Straus, sekretarz — dr Ryszard Brykowski, skarbnik — mgr Edmund Mieroszewicz, członkowie: mgr inż. arch. Eugeniusz Ajewski, mgr inż. Zygmunt Jaki-

mowicz, art. plastyk Eryk Lipiński; w skład Komisji Rewizyjnej: prof. Aleksander Bardini, mgr Michał Gradowski, dr Andrzej Olszewski, mgr Krystyna Sommer.

³ Zob. informacja niżej *Siedemdziesięciolecie założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości*.

⁴ Dotąd wygłoszono dwa odczyty: *Architektura Warszawy XX-lecia międzywojennego* — dr Andrzej Olszewski (9.XII.1977 r.) i *Architektura dawna we współczesnym mieście* — dr Lech Krzyżanowski (16.XII.1977 r.).

OCHRONA ZABYTKOWYCH ZAŁOŻEŃ PRZESTRZENNYCH WSI — KONFERENCJA ICOMOS W BUDAPESZCIE I SZOMBATHELY

W dniach 23—29 czerwca 1977 r. w Budapeszcie i Szombathely odbyła się konferencja na temat zabytkowych założeń przestrzennych wsi, zorganizowana przez Węgierski Komitet Narodowy ICOMOS i Komitet Rady Narodowej Vas. Ze strony polskiej udział w konferencji wzięli: dr J. Czajkowski (Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku), dr A. Grygorowicz (Politechnika Poznańska), mgr A. Michałowski (Muzeum Narodowe w Warszawie) i mgr inż. arch. B. Ufnalski (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie).

W czasie konferencji wygłoszone zostały referaty m.in. na temat ochrony obiektów oraz założeń przestrzennych wsi i małych miasteczek, a także organizacji muzeów wsi na terenie Węgier, Polski, Bułgarii, ZSRR, Czech, Danii, Austrii, Meksyku, Szwajcarii, RFN, Cypru i Jugosławii. Tak z Budapesztu, jak i z Szombathely organizowano wyjazdy w teren, m.in. do Tihany (wieś zagospodarowana turystycznie), Nagyvázsony (zabytkowy zespół wiejski), Kőszeg (rewaloryzacja małego miasta), Ják (romańska katedra z XIII w.),

Muzeum Wsi Okręgu Vas w Szombathely. Ze strony polskiej referat programowy pt. *Ochrona drewnianej architektury ludowej w Polsce* wygłosił dr J. Czajkowski; mgr A. Michałowski w ciągu jednego dnia przewodniczył obradom konferencji. Ponadto zgłoszone zostały dezyderaty w zakresie konserwatorskiego planowania przestrzennego w Polsce (A. Michałowski i B. Ufnalski na przykładzie Szydłowca), technicznego zabezpieczania obiektów (w oparciu o doświadczenia Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku), szko-